

HYVÄ KUNTOUTUSTUTKIMUSTYÖSSÄ

Lokakuussa tarkastettiin Jyväskylän yliopistossa Kaisa Haapakosken kiintoisa kuntoutusta käsittelevä väitöskirjatyö. Tutkimus on filosofis-yhteiskuntatieteellisesti rakentuva teoreettinen ja empiirinen analyysi hyvän käsitteestä ja sen ristiriitaisuuksista kuntoutustutkimustoiminnassa. Kyseessä on epätavallinen ja rohkea monografi kuntoutuksen tutkimuskentässä. Tiivistelmän mukaan tutkimuksen “tehtävänä on tuottaa uutta teoriaa kuntoutustyöstä nykyaikaisten kuntoutustutkimuspalvelujen kontekstissa”. Työssä empiirisen aineiston analyysi keskustelee professionalismiteorian ja filosofisen hyve-eettisen ajattelun kanssa. Empiirinen aineisto koostuu kuntoutustutkimuksia tekevien työntekijöiden haastatteluista ja heille tehdystä kyselystä. Tutkimus etenee abduktiivisen tutkimusotteen mukaisesti, eli uuden teorian muodostusta tehdään analysoimalla empiirisiä havaintoja suhteessa tutkimuksen teoreettiseen johtoajatuksen.

Kuntoutus professioteoreettisessa tarkastelussa

Aluksi Haapakoski kartoittaa kuntoutuksen ja kuntoutustutkimuksen työkäytäntöjen käsitteellistämisen tapoja eri aikoina. Katsauksen jatkeena ja työnsä viitekehyyksenä tutkija hyödyntää Eliot Freidsonin professionalismiteorian uusimpia lähtökohtia. Kuntoutuksen moniammatillisessa kentässä juuri professionalismiteorian valinta osoittautuu onnistuneeksi, sillä siinä kiinnitetään huomio eri ammattien harjoittamisen ideologiseen sisältöön ja arvoihin. Se kohoaa siten professiotutkimuksen eli

eri ammattien erotteluun ja luokitteluun keskittyvän tarkastelun ylitse eräänlaiseksi metateoriaksi. Kun tutkimuksen tavoitteena on tuottaa kuntoutuksen teoriakehittelyä, tutkija pääsee professionalismiteorian avulla kuntoutuksen hajanaisen asiantuntijakentän yläpuolelle (eräänlaiseen metaposition) havainnoimaan ja analysoimaan eri ammattilaisten käsitteitä työstään.

Freidson tarkastelee professionalismin ideologisia lähtökohtia suhteessa konsumerismiin ja managerismiin. Haapakoski jatkaa tämän kolmiyhteyden kehittelyä oman tutkimuksensa kontekstissa ottaen mukaan institutionaalisen etiikan kehikon. Siinä korostuvat työn ja ammatillisen toiminnan taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja ideologiset suhteet sekä näihin liittyvät reunaehdot, jotka voivat tuottaa moraalisia ongelmia työssä. Reunaehtojen tullessa vastaan joudutaan työssä tekemään eettisiä valintoja. Hyvinvointipalveluissa tehdään aina valintoja, ja erityisesti taloudellisen laman aikana menettely on tuttua myös kuntoutuksen palvelukentässä. Institutionaalisen etiikan avulla tutkija siirtyy tarkastelemaan kuntoutustutkimustyön eettisiä valintoja ohjaavia ideologisia hyveitä ja/tai paheita.

Hyve-eettisestä keskustelusta empiiriseen analyysiin

Tutkija hakee hyvän kuntoutustyön kysymykselle taustaa ja jäsennyttä hyve-etiikan traditiosta päätyen erityisesti Gunilla Silfverbergin aristoteliseen hyvejaotteluun (tieto, taito, viisaus). Filosofinen jäsentely palvelee tutki-

muksen abduktiivista otetta ja tuottaa perustaa empirian tarkastelulle.

Tutkimuksen empiirinen aineisto käsittää kuntoutustutkimustyöntekijöiden kyselyn (N=76) ja sitä täydentävät haastattelut. Vastaajat ovat sekä lääkinnällisen kuntoutuksen tehtävissä työskenteleviä (erikoissairaanhoidon kuntoutustutkimusyksiköt) että ammatillisen kuntoutuksen yksiköissä (järjestöt, säätiöt tms.) toimivia kuntoutustyöntekijöitä. Analyysin erityisenä kohteena ovat kuntoutustutkimustyöntekijöiden organisaatio-, työyksikkö ja työntekijätasoiset tavoitekuvaukset. Näin avautuvat sekä kuntoutustutkimustyön rakenteelliset erot eri toimintaympäristöissä että työntekijöiden käsitykset mahdollisuuksistaan toimia hyvän kuntoutustyön periaatteiden mukaisesti omassa työssään.

Tulosten mukaan kuntoutustyöntekijöiden hyvä työ käsitteellistyy erityisesti työntekijöiden sisäiseksi vaatimukseksi. Asiakkaiden prosessit koetaan tärkeiksi ja kiinnostaviksi, vaikka tulevaisuuteen oletetaan liittyvän asiakasprosessin hallinnan vaikeuksia. Hyvään työhön liittyy ristiriitaisuutta, mutta hyvän elämän päämäärä on kuntoutustyössä keskeistä. Monimutkaisessa kuntoutusjärjestelmässä useat toimijat ja organisaatiot pyrkivät säätelemään kuntoutustapahumaa. Institutionaalisen etiikan lähtökohdat korostuvat näissä tilanteissa. Ristiriitaisuuksista huolimatta inhimillinen, hyvä työ on kuntoutustutkimuksen tehtävissä toimiville ihmisille tärkeää.

Hyvän kuntoutustutkimustyön teoria-aihoita

Abduktiivisen tutkimustavan mukaisesti empiirisiä tuloksia reflektoidaan suhteessa tutkimuksen professionalism- ja hyveteoreettiseen viitekehykseen. Näin tutkija askel askeleelta kehittää kuntoutustutkimustyön teoriaa. Lopputulemana on hypoteesi hyvästä kuntoutustutkimustyöstä. Sen premissit ovat: (a) hyvän elämän arvostaminen on kuntoutustyön keskeinen perusta, (b) siirryttäessä hyvän elämän arvostamisesta muodostuneista hyväksityksistä toimintaan tapahtuu aina hyvän

muunnosta ja (c) hyväksitykselliset ristiriidat ovat vahvasti hyvässä kuntoutustutkimustyössä vaikuttavia osatekijöitä.

Väitöstutkimuksen anti kulminoituu kuntoutustutkimustyön teorian hahmotteluun, joskin sen viimeistely jää vielä viitteelliseksi. Sellaisenaankin se avaa uutta näkökulmaa kuntoutuksen ymmärtämiseen yhteiskunnallisena palvelutoimintana. Kun tutkimuksen professionalismiteoreettinen viitekehys on ammatti- ja tiederajat ylittävä, mahdollistuu kuntoutustutkimustoiminnan kokonaisvaltainen teoreettinen hahmottelu. Vaikka tulos on tuotettu kuntoutustutkimustyön kontekstissa, siinä voi nähdä aihioita kuntoutuksen yleisempäänkin teoriaan. Tämä on merkityksellistä paitsi hajanaisen kuntoutusjärjestelmän tutkimuksessa ja ymmärtämisessä, myös kuntoutuksen yhteiskunnallisen ja hyvinvointipoliittisen tehtävän jäsentämisessä.

Lopuksi

Kuntoutuksen monitieteisen tutkimuksen kentässä Haapakosken tutkimus on raikas tuulahdus. Se herättää uudelleen arvioimaan kuntoutuksen totunnaisia ajatuskonventioita. Kuntoutuksen kokonaisnäkemyksellistä tutkimusta tarvitaan, ja ilahduttavasti sitä on viime vuosina tehtykin muun muassa Tampereen yliopistossa. Nuorelle tutkijasukupolvelle ei enää (onneksi) riitä toteamus kuntoutuksen monimutkaisesta järjestelmästä. Nyt halutaan tutkimuksenkin keinoin läpivalaista tuota monimutkaisuutta ja avata kuntoutuksen perimmäisiä sisällöllisiä pyrkimyksiä.

Vappu Karjalainen, dosentti

Kaisa Haapakoski (2015) Hyvä kuntoutustutkimustyössä. Abduktiivinen tutkimus kuntoutustutkimustyön hyväksityksellisistä ristiriidoista. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 534. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.